

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-664-5-2>

**NEOLOGICAL VOCABULARY RELATED TO THE LUSTRATION
PROCESS IN THE MODERN POLISH LANGUAGE**

**НЕОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА ПРОЦЕСУ ЛЮСТРАЦІЇ
У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ**

Minyenkova N. Ye.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Oriental and Slavic Philology,
Kyiv National Linguistic University
Kyiv, Ukraine*

Мінєнкова Н. Є.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри східної і слов'янської
філології,
Київський національний лінгвістичний
університет
м. Київ, Україна*

Процес системної трансформації в Польщі (після 1989 року) спричинив глибокі зміни не лише в політичному устрої країни, але й у лексичному складі польської мови. Одним із найбільш емоційно насичених лексико-семантичних полів є назви пов'язані з люстрацією. Ця політична практика сприяла появі специфічного термінологічного апарату та розгалуженої мережи розмовних неологізмів, які відображають ставлення польського суспільства до подолання комуністичного минулого. Люстрації посткомунізму в політологічному, правовому аспектах активно вивчались як зарубіжними авторами (Р. Девід, Л. Стан, Н. Недельські, Х. Уещ, А. Опалінська, П. Гжеляк, Я. Воленський, П. Жачек, Я. Холінський, П. Блажек та ін.), так і вітчизняними вченими (С. Шевчук, О. Радченко, Н. Мінєнкова), разом з тим лінгвістичні дослідження даної проблеми є менш репрезентативні (А. Платек-Зибєрк, М. Ріттнер, К. Ожуг). Отже, враховуючи актуальність теми, метою цієї статті є лексико-семантичний аналіз неологізмів і неосемантизмів люстраційної практики у сучасній польській мові.

Ключовими лексемами, без яких не можливо зрозуміти процес люстрації у Польщі є: "*lustracja*" (люстрація), "*teczki*" (течки) і "*IPN*" всі вони належать до неологічної лексики. Розглянемо їх значення більш детально.

1. "*Lustracja*" має латинське походження, – слово "*lustratio*" вперше зустрічається у греко-римській міфології де означало очищення через жертвоприношення. У середньовічній Речі Посполитій "*lustracjami*" називалися періодичні описи королівських маєтків для визначення їх рентабельності (склад населення, грошові і натуральні повинності). Під час "оксамитових революцій" в країнах Центрально-Східної Європи

лексема "lustracja" набуває нового значення. Польська дослідниця Агнешка Опалінська стверджує, що вперше, термін "люстрація" у сучасному значенні, як інструмент перевірки на предмет співпраці із спеціальними службами кандидатів в депутати новообраного парламенту Чехословаччини у червні 1990 р., ужив міністр внутрішніх справ цієї країни Р. Сачер [2, с. 30]. Цей термін набуває поширення і в інших країнах Центрально-Східної Європи, де під люстраціями розумілося процес верифікації осіб, на предмет співпраці з спеціальними службами які претендували на публічні посади у новостворених державах. Дуже швидко вираз "lustracja" стає популярним і у польських медіа, хоча сам процес люстрації у Польщі мав запізнілий характер. Лексема "lustracja" у польській мові має генеалогічне споріднення з словами "lustro" (дзеркало), "ilustracja" (ілюстрація). Люстрація у політичному контексті – це ніби дзеркало, в яке змушують подивитися політика і показати суспільству своє справжнє обличчя.

Чому було обрано саме це слово, а не, наприклад, "weryfikacja" (верифікація) чи "czystka" (чистка)? На нашу думку, лексема "lustracja" мала більше позитивних асоціацій – корінь лат. *lustrare* (освітлювати) ідеально підходив до концепції "висвітлення" таємних зв'язків із минулим режимом. Крім того, польська юридична мова має певне тяжіння до латинізмів, вони активно функціонують в ній, додаючи юридичним процедурам ваги, законності та певної "історичної традиції".

Польські політичні еліти у залежності від ставлення до процесу люстрації використовували різну мову, щоб представити свої аргументи. Полеміка про люстрацію у публіцистичному дискурсі мала надзвичайне емоційне забарвлення [1, с. 23]. Прихильники люстрацій послуговувались меліоративною (позитивною) лексикою, натомість противники активно розповсюджували – пейоративну (негативну). Перші вважали люстрації моральним оновленням, шансом на викриття правди та відновлення справедливості ("moralna odnowa", prawda, sprawedliwość). Другі навпаки під люстраційними перевірками вбачали полювання на відьом ("polowanie na czarownicę"), неконтрольовану люстрацію ("dzika lustracja"), люстраційне божевілля ("lustracyjny obłąd").

2. Найважливішим джерелом для проведення люстрації була "teczka" (укр. течка) оскільки політичні режими у Центрально-Східній Європі після Другої світової війни "тримались" на службах безпеки, які створювали розгалужені системи агентів. Факти співпраці старанно фіксувались і зберігались у звичайних картонних теках. Отже, у 90-х рр. минулого століття лексема "teczka" у польській мові також набуває нового значення. Якщо раніше це слово, найчастіше використовувалось для означення предмету до перенесення речей:

картонна – шкільних; шкіряна – потрібних в праці, то в 1996 р. у "Словнику сучасної польської мови" вперше фіксується фразеологізм "*mieć na kogoś teczkę*" (укр. мати досьє на когось), що значило мати компромат, шантажувати когось. Разом із шкільною, чоловічою шкіряною, з'явилась "*tajna teczka*" – матеріали, зібрані службами безпеки щодо певної особи [4]. У лютому 2016 р. слово "*teczka*", саме в цьому значенню, було обрано ключовим словом місяця [3, с. 67]. Вибір був обумовлений тим, що дружина померлого генерала Ч. Кіщача повідомила про те, що має течку з документами про співпрацю Леха Валенси з польськими спецслужбами у 1970–1976 рр.

Польський медіа-дискурс у 90-х років ХХ ст. почав наповнюватися метафорами частиною яких була лексема "*teczka*": "*czarna teczka*" (від чорної теки, яку кандидат у президенти Стан Тимінський показував під час передвиборчої кампанії 1990 р., стверджуючи, що в ній знаходиться компромат на Леха Валенсу); тайні течки ("*tajne teczki*"), ніч течок ("*noc teczek*"), течки Кищача ("*teczka Kiszczaka*") та інші. Отже неологічне значення виразу течка стало символом "політичного скелета в шафі", що міг зруйнувати не тільки політичну кар'єру, але й життя.

3. Третім ключовим виразом який розкриває зміст люстрації є "*IPN*" (Instytut Pamięci Narodowej, укр. Інститут Національної пам'яті) – державна установа зі слідчими повноваженнями, яка вивчає новітню історію Польщі, зокрема зберігає і досліджує теки служби безпеки (SB, Służba Bezpieczeństwa). Аббревіатура IPN з'явилася у польській мові наприкінці 90-х років (закон від 1998 р.). Спочатку це був суто адміністративний неологізм. Проте через специфіку діяльності (доступ до секретних архівів спецслужб ПНР) слово швидко набуло статусу символічного неологізму. Сьогодні "*IPN*" у польському медіа-дискурсі це не просто назва установи, а синонім до понять "політичний суд", "історична справедливість" або "компромат", залежно від політичних поглядів мовця. Найвищим ступенем "освоєння" неологізму є утворення похідних слів. Від "*IPN*" повстали такі деривати:

– "іреенізація" (іпеенізація): процес надмірного втручання істориків Інституту в сучасну політику або зведення всієї історії Польщі лише до діяльності спецслужб;

– "IPN-owski" (іпеенівський): прикметник, що набув специфічного забарвлення, наприклад, "*ipeenowska teczka*" (іпеенівська папка) – це не просто архівна одиниця, а загроза репутації;

– "іреенівіес" (іпеенівець): окреслення співробітника інституту, яке часто має іронічну або негативну конотацію.

Підсумовуючи, слід зазначити, що люстраційна лексика, що активно функціє у польській мові з початку 90-х рр., це не тільки інструмент опису політичної практики системних трансформацій, що вживається

обмеженим колом спеціалістів, але частина соціального коду польського суспільства. Це також ефективна "лінгвістична зброя", що продовжує використовуватися у передвиборчих кампаніях. Люстраційний лексикон характеризується емоційним забарвленням, метафоричністю та має потужний дериваційний потенціал.

Література:

1. Мінєнкова Н. Є. Специфіка публіцистичного дискурсу з теми люстрації в Польщі в 90-х рр. XX ст. *Політикус*. Одеса, 2017. № 1. С. 21–24. URL: <http://politicus.od.ua/index.php/2017-ukr?id=15>
2. Opalińska A. Lustracja w Polsce i w Niemczech. Próba porównania / Agnieszka Opalińska. Wrocław : Oficyna Wydawnicza ATUT. Wrocławski Wydawnictwo Oświatowe, 2012. 441 s.
3. Słowa roku, słowa miesiąca, słowa dnia / Monika Kwiecień, Marek Łaziński, Jerzy Bartmiński. – Warszawa : Wydział Polonistyki, UW, 2019. 156 s.
4. Wielki słownik języka polskiego. URL: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/9982/teczka>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-664-5-3>

PRECEDENT NAMES IN TEXTS OF FANTASY GENRE

ПРЕЦЕДЕНТНІ ІМЕНА У ТЕКСТАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ

Slobodianiuk K. M.

*Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian philology,
Kryvyi Rih State Pedagogical University
Kryvyi Rih, Ukraine*

Слободянюк К. М.

*аспірант кафедри української
філології,
Криворізький державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна*

Прецедентні імена є невіддільною частиною літератури, зокрема й текстів жанру фентезі. Дослідження цього явища дає змогу визначити особливості світогляду сучасних українських письменників, які працюють в цьому жанрі, та їхнього художнього стилю, що зумовлює актуальність цієї розвідки.

Прецедентні імена вивчали такі вітчизняні науковці як А. Берестова, І. Богданова, Ю. Великорода, Т. Кальченко, Г. Касім, Ж. Колодзь,